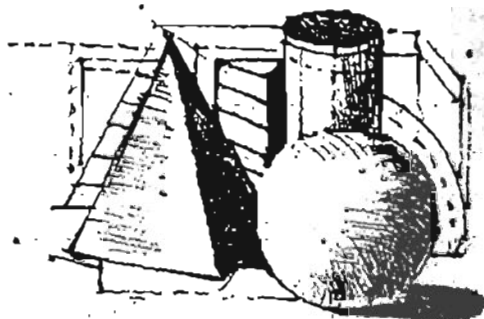

ПОЗНАВАХМЕ СЕ ПОЧТИ ПОЛОВИН ВЕК

ПРОФ. ТАГАМЛИЦКИ

Мъчно може човек да свикне с мисълта, че Алипи Матеев не е вече между нас. Доскоро той се шегуваше и беше пълен с енергия. Трудно е да се повярва!

За първи път се срещнах с Алипи Матеев през пролетта на 1931 година благодарение на общия ни учител по геометрия Божин Танчев, който полагаше грижи за интересуващите се от математика ученици, а и сам беше буден учител. Матеев беше ученик в последния гимназически клас, а аз — в четвърти клас, което съответствува на сегашния осми. Няколко години по-късно, когато бях вече в шести клас, срещнах името на Матеев в „Списание на Физико-математическото дружество“ измежду решителите някаква задача. Беше споменато че е студент. Това откритие много ме въодушеви. Представих си, че може би и аз един ден ще бъда студент по математика. Тогава още не знаех, че Матеев следваше физика.

Изтече още една година. Следващата ни среща стана през май 1935 година на лекциите на Ото Блументал, професор в Аахен, който като гост на Софийския университет прочете цикъл от лекции по интегрални уравнения. Това бяха първите лекции по интегрални уравнения, четени у нас. За мен те останаха незабравими, защото тогава за първи път се запознах с диагоналният принцип в най-простата му форма, който Блументал наричаше теорема на Arzelà — Hilbert. Много по-късно младежките впечатления от тези години дадоха своите плодове. Не е безинтересно да спомена, че следнал о за тези лекции Блументал беше научил български. Въпреки това той прочете курса на руски.

През есента на 1936 година постъпих в университета и често се срещях с Матеев, който беше завършил физика и вече следваше математика.

Матеев беше общителен и винаги усмихнат. Името му Алипи съответствуваше напълно на неговия характер. На гръцки „αλιπος“ значи безскръбен. Това научих от самия Матеев, който се интересуваше от произхода

на думите. Той притежаваше завидна наблюдателност и умееше да съпоставя езиците. Обичаше да се рови из етимологичните речници. Тъй като и аз имах подобни интереси, той ми подари един хубав етимологичен речник на френски език. Матеев познаваше тънкостите на българския език и по-специално добре познаваше говора на родното си място Челопеч, Пирдопско. Знаеше и малко турски.

През 1937 година Матеев завърши математика и през следващата 1938 година замина на специализация в Париж при Пол Монтел. Там той се запозна с работите на Фридрих Рис върху субхармоничните функции и с работите на Ели Картан върху диференциалните форми, които тогава се наричаха външни форми. Матеев беше първият, който донесе у нас методите на Ели Картан. Сега те добиха необходимата строгост, но тогава не беше така. Идеите, които произхождаха от работите на Поанкаре, се оформяха бавно. В трудовете на Ели Картан често пъти липсваха необходимите дефиниции и доказателства. Поради това овладяването на тези методи тогава беше постижение. Днес идеите на Картан добиха голямо разпространение. Необходимите дефиниции, макар и не в най-добрата възможна форма, са всеобщо достояние. Сега в някои области от математиката се появи друг недъг, също тъй сериозен който се изразява в изобилие на дефиниции, много от които не са необходими.

Не винаги е лесно да се освободи една задача от онова, което не е съществено. Това не е пречка само за онези, които не могат или не искат да обмислят задълбочено, а се задоволяват само с повече или по-малко приемливо възпроизвеждане и малко видоизменяне на прочетеното. По тези въпроси ние често беседвахме с Матеев и, както ми се струва, той споделяше моите възгледи или най-малкото с удоволствие ме слушаше. Въпросът за това, с какви понятия и с какви означения ще си служим, не е въпрос на предпочитания и на навици, а има принципно значение. Например не е безразлично дали ще записваме числата с римски цифри или ще използваме позиционна система. По аналогични причини не е безразлично дали ще си служим с факторизиране или ще използваме релации за еквивалентност. Такива примери могат да се посочат много. Ако се говори за неща, които в някои отношения са еквивалентни, не значи, че те са еквивалентни във всяко отношение. Обстоятелството, че ние можем да направим нещо, още не е достатъчно основание да го правим, а трябва да видим дали е целесъобразно да го правим. Ние можем да записваме числата с римски цифри, но ще бъдем затруднени да смятаме с така записаните числа.

Матеев умееше да слуша събеседника си. Но и сам той имаше добре оформени възгледи по много въпроси. Обичаше да разказва за престоя си в Париж. Един такъв разговор водихме и на 10 януари 1944 година в библиотеката на Математическия институт, когато стана първата голяма бомбардировка на София. Тогава Математическият институт се помещаваше в Студентския дом

на площад „Народно събрание“. Като чухме сирените, след известно колебание слезохме в зимника на института, където продължихме нашата беседа. Чувахме отдалечени експлозии. Изведнъж мазето се напълни с прах и лампите угаснаха. Настъпи непрогледен мрак и гробна тишина. Не помня как излязохме. Това, което видяхме обаче, помня много добре. Бяхме останали живи по чудо. Две големи бомби бяха паднали близо до нашето скривалище, едната — изкопала голям кратер пред входа на Студентския дом, а другата — сринала до основи четириетажно здание на ул. „Аксаков“. Библиотеката, където смятахме да останем, беше силно повредена от въздушната вълна. Ако не бяхме слезли в скривалището, вероятно нямаше да бъдем живи. За щастие голяма част от книгите бяха спасени.

През 1943 година Матеев беше привлечен за асистент по геометрия, а в началото на 1945 година — и аз за асистент по диференциално и интегрално смятане. От този момент работихме с Матеев заедно в продължение на 35 години, а се познавахме почти половин век. Този срок не е малък.

Матеев обичаше да се шегува. Правеше му удоволствие да обърква хората, които са далеч от математиката, с привидно парадоксални изказвания като тези, че правата е най-простата крива, или че думите нямат никакво значение. Така например ние можем да се условим под думата магаре да разбираме число.

Матеев обичаше афоризмите и народните мъдрости. Колегите му и студентите го слушаха с удоволствие. Обичаше творчеството на Елин Пелин и го познаваше добре. Знаеше наизуст цели страници. Една вечер той рецитира шопски диалог от Елин Пелин в присъствието на автора и на Никола Обрешков за най-голямо удоволствие на всички.

Може още много да се разказва за Матеев, за неговата дейност като декан на нашия факултет, като професор, като геометър, като главен редактор на списание „Математика“, като председател на Математическото дружество и пр. Аз говорих само за моя незабравим приятел и колега Алипи Матеев.

Професор Алипи Матеев сред съветски математици

